

Helyzetjelentés a hazai múzeumpedagógia eredményeiről és kihívásairól

Napjaink gazdasági és morális válságában a múzeumok értékőrző és értékteremtő jellege különös jelentőséget nyer. A közoktatás problémái, a tolerancia hiánya, a tradicionális helyi közösségek felbomlása, a felgyorsuló társadalmi-kulturális változások egyaránt kihívást jelentenek a múzeumok számára. A múzeumi tanulóssal, múzeumpedagógiával és a múzeumi felnőttoktatás lehetőségeivel kapcsolatosan rendkívül gazdag és színvonalas nemzetközi szakirodalmi bázis alakult ki az elmúlt évtizedekben. A George Hein, Barry Lord, Eilean Hooper-Greenhill, Hazel Moffat, Vicky Woollard, John H. Falk, Lynn D. Dieking, Ivan Karp, Richard Sandell és más szakemberek által végzett kutatások és megjelentetett magas színvonalú publikációk napjainkra létjogosultságot teremtettek a múzeumi tanulás kutatásának és a múzeumpedagógiának mint önálló diszciplínának. A tanulmány pedagógiai és andragógiai szempontból elemzi a hazai múzeumi kultúráközvetítés helyzetét.

A múzeumok egyre tudatosabban végzik oktatási tevékenységüket és bővítik társadalmat szolgáló feladatköreiket Nyugat-Európában, az USA-ban és hazánkban egyaránt. Új típusú múzeumi programok, innovatív közvetítési eszközök és módszerek sokasága jelent meg az elmúlt években. A múzeumok kultúráközvetítő funkciójának és szolgáltató jellegének erősödése a múzeumpedagógiai és múzeumi közművelődési munka jelentőségének növekedésén túl hatással bír a muzeológusok szakmai munkájára is, hiszen egyre több, a muzeológusok közművelődési tevékenységbe való aktív bevonódását eredményező kezdeményezés jelenik meg. A múzeumi tanulás a múzeumi programokon túl ma már kiemelt jelentőséget kap a kiállítások szervezésében és kialakításában is. Az aktív tanulás lehetővé tétele, a tapintható tárgyak és interaktív eszközök kiállításba való beépítése napjainkra általános törekvéssé vált.

Noha Nyugat-Európában és az USA-ban a múzeumi tanulás/oktatás széles körben kutatott terület és a témával kapcsolatos cikkek, monográfiák, kézikönyvek sora jelenik meg, hazánkban ambivalens a múzeumpedagógia és általában a múzeumi kultúráközvetítés helyzete. Egyrészt ugyan az elmúlt években a múzeumpedagógia erőteljesen a kultúrpolitika és a felsőoktatás fókuszába került, valamint gazdag európai uniós források nyílnak meg a szakterület előtt, másrészt viszont a múzeumok, és különösen a vidéki múzeumok rendkívül nyomasztó gazdálkodási és finansziális problémákkal küzdenek. Míg az elmúlt néhány évben dinamikus megindult a szakma professzionalizálódása, színvonalas szakmai és továbbképzési keretek jöttek létre, addig a másik oldalon a múzeumok jelentős részénél a múzeumpedagógia és különösen a múzeumi felnőttoktatás periférikus szerepet tölt be az intézmények életében, sok helyütt a közművelődési szakemberek mindössze teremőrökként játszanak szerepet a múzeumi kultúráközvetítés folyamatában. A nagy, országos múzeumok esetében (és néhány vidéki múzeumban is) egyre inkább teret kap a múzeumi vezetésben a jó értelemben vett menedzseri szemlélet, a múzeum kulturális szolgáltató jellegének és a múzeumok kulturális piacon betöltött potenciáljának felismerése, melynek következté-

ben valóban látogatóbarát és szolgáltató múzeumok jönnek létre, a múzeumok jelentős részénél viszont alapvető szemléletváltásra lenne szükség. Jelenleg is folyik szakmai körökben a fogalomtisztazás: múzeumpedagógia, múzeumi közművelődés, kreatív múzeumi foglalkozások, múzeumandragógia, múzeumi mediáció stb. fogalmakkal találkozhatunk a múzeumi kultúráközvetítéssel kapcsolatos szakmai tanácskozásokon, fórumokon és a múzeumi gyakorlatban egyaránt.

Európa-szerte egyre elterjedtebb gyakorlat, hogy a múzeumok oktatási tevékenységüket az adott ország nemzeti (alap)tantervében, életkori sajátosságok alapján meghatározott fejlesztendő kompetenciarendszerekhez igazítják. Például a londoni Natural History Museum az életkor és a brit *Nemzeti Alaptanterv* alapján elvárható háttértudás figyelembevételével differenciálja múzeumpedagógiai programjait. A múzeumi oktatás területén a világ egyik leginnovatívabb múzeumának számító intézmény a formális oktatásban rendezőelvként szolgáló tagolást ('kulcs-szakaszok', 'Key Stages') követve differenciálja múzeumpedagógiai programjait, hat különböző életkori csoport számára: alapszakasz (5 éves kor alatt); 1. kulcs-szakasz (5–7 év); 2. kulcs-szakasz (7–11 év); 3. kulcs-szakasz (11–14 év); 4. kulcs-szakasz (14–16 év); 16 év felett (16–18 év) (*Natural History Museum*, 2009). Hasonló törekvással találkozhatunk Magyarországon is, ahol a Múzeumi Oktatási és Képzési Központ egyik fő célkitűzése a múzeumpedagógiai gyakorlatban alkalmazott módszereknek és fejlesztési irányoknak a NAT-ban meghatározott kompetenciákhoz való közelítése.

Az európai uniós csatlakozást követően egyre jelentősebbé vált a múzeumok pályázati tevékenysége, mely a kulturális minisztériumi és az európai uniós prioritásoknak megfelelően különösen jelentős mértékű támogatást biztosít a múzeumok iskolabarát, közönségcentrikus, szolgáltató irányba való átalakításához. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv 2007–2013 kiemelt projektjei és fejlesztései révén további lendületet ad a múzeumi kultúráközvetítés hazai fejlődésének. A Társadalmi Megújulás Operatív Program (továbbiakban

TÁMOP) kiemelt programja a *Múzeumok Mindenkinek Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése – Központi Módszertani Fejlesztés* című pályázat (TÁMOP-3.2.8./A-08). A program kidolgozója, a szentendrei Múzeumi Oktatási és Képzési Központ 2008–2013 között bonyolítja le a projektet. A program célja a hazai múzeumpedagógiai elmélet és gyakorlat színvonalának emelése, feltételrendszerének tudományos kutatói, szervezési és infrastrukturális szempontokból való biztosítása. A pályázat hangsúlyozza egy a *Nemzeti Alaptanterv* kompetencia-területeihez (243/2003. Korm. rendelet) illeszkedő módszertan kidolgozásának, valamint a múzeumok és a közoktatási intézmények közötti együttműködés fejlesztésének a szükségességét. E célok teljesülése érdekében az alábbi kulcskompetenciák fejlesztése válik a közeljövőben kiemelt múzeumpedagógiai feladattá: anyanyelvi kommunikáció; idegen nyelvi kommunikáció; matematikai kompetencia; természettudományos kompetencia; digitális kompetencia; hatékony, önálló tanulás; szociális és állampolgári kompetencia; kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia; valamint az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség.

Míg az elmúlt néhány évben dinamikusan megindult a szakma professzionalizálódása, színvonalas szakmai és továbbképzési keretek jöttek létre, addig a másik oldalon a múzeumok jelentős részénél a múzeumpedagógia és különösen a múzeumi felnőttoktatás periférikus szerepet tölt be az intézmények életében, sok helyütt a közművelődési szakemberek mindössze teremőrökként játszanak szerepet a múzeumi kultúráközvetítés folyamatában.

A projekt hangsúlyozottan fontosnak tartja, hogy a múzeumpedagógiával kapcsolatos elméleti kutatómunka eredményei különböző továbbképzések és tréningek formájában kerüljenek disszeminációra. A program specifikus célként határozta meg az alábbiakat:

„a múzeumok formális, informális és nem-formális oktatási szerepvállalásának elősegítése módszertanként szolgáló akkreditált múzeumpedagógiai képzési programok kidolgozásával
 a múzeumpedagógia területén kompetenciafejlesztő pedagógusok és múzeumi szakemberek számának növelése tematikus képzések révén
 közoktatási és muzeális intézmények közötti együttműködés megteremtése koordinációs hálózat által
 múzeumi kultúráközvetítés és iskolák által megvalósuló múzeumhasználat modern módszertanának és jó gyakorlatainak elterjesztése” (TAMOP-3.2.8/A/08, 3. o.)

A program keretében nagy jelentőségű, a hazai múzeumpedagógia történetében fordulópontot jelentő változások történnek. Sor kerül egy országos múzeumpedagógiai adatbázis összeállítására, a múzeumok közoktatási rendszerbe illesztése érdekében pedig megvalósul a múzeumpedagógia *Nemzeti Alapintérv* kompetenciaterületeihez illesztése, az iskolán kívüli képzések (kihelyezett iskolai szakkörök, iskoláskorúak múzeumbárái körei, önkéntes programok), valamint a fogyatékkal élő, illetve hátrányos helyzetű gyerekek speciális tanulási igényeihez illeszkedő múzeumpedagógiai foglalkozások módszertani kidolgozása (TAMOP-3.2.8/A/08, 6. o.).

A múzeumok iskolabarát fejlesztése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése című TIOP-pályázat célkitűzése a „múzeumoknak az iskolarendszerű oktatáshoz, a nem-formális képzési formákhoz, módokhoz kapcsolódó infrastrukturális fejlesztése”. A pályázat a múzeumpedagógiai tevékenységeket megalapozó és segítő célzott infrastrukturális fejlesztéseket támogatja, célja a múzeumok iskolabarát fejlesztése.¹

Hazánkban az európai uniós forrásokból támogatott kiemelt projektek közül legelőször a Skanzen Örökség Program munkálatai indultak meg. A program a múzeumi kultúráközvetítés hazai innovációjának fontos lépcsőfoka. A 2009 tavaszán meginduló, a múzeumi élmény gazdagítását szolgáló Skanzenvasút, valamint a múzeumi munkát új aspektusból megvilágító, interaktív Nyitott Múzeumi Műhely jó példái a múzeumi kultúráközvetítés újszerű megközelítésének és a nemzetközi trendek hazai érvényesülésének.²

A hazai múzeumi kultúráközvetítés empirikus vizsgálatának eredményei

A hazai múzeumi kultúráközvetítés jelenlegi helyzetének feltérképezése érdekében 2009. május-júniusban 50 magyarországi múzeumi közművelődési szakember, illetve múzeumpedagógus bevonásával interjúk alapuló empirikus vizsgálatot végeztem. A vizsgálat céljait az alábbi pontokban határoztam meg:

Annak vizsgálata, hogy a hagyományos, valamint a külföldi gyakorlatban és elméletben újabban megjelenő innovatív múzeumpedagógiai módszerek és programok milyen mértékben terjedtek el a magyarországi múzeumi közművelődési gyakorlatban.

A múzeumpedagógiai gyakorlat elméleti megalapozottságának feltérképezése.

A múzeumpedagógiával kapcsolatos hazai és külföldi szakirodalom ismertségének vizsgálata. A gyakorlati szakemberek szakirodalommal kapcsolatos elvárásainak és igényeinek megismerése.

A külföldi múzeumpedagógiai gyakorlat ismertségének felmérése a múzeumi közművelődéssel foglalkozó szakemberek körében.

A múzeumpedagógiával, múzeumi közművelődéssel kapcsolatos legfőbb nehézségek és problémák meghatározása.

Annak feltérképezése, hogy a múzeumi közművelődéssel foglalkozó szakemberek milyen innovációs lehetőségeket látnak saját szakmájuk fejlesztésével kapcsolatosan. A múzeumpedagógiai innováció trendjeinek meghatározása.

Annak vizsgálata, hogy a múzeumok infrastrukturális tekintetben és eszköz-ellátottság szempontjából mennyiben támogatják a múzeumi tanulás ügyét.

A múzeumi közművelődési szakemberekkel készített vizsgálat során rétegzett, véletlen mintavételi eljárást alkalmaztam. A strukturált, egyéni interjúk eredményeit SPSS program segítségével chí négyzet- próba alapján, 5 százalékos szignifikancia-szinten elemeztem. Az eredményeket kvalitatív és kvantitatív módon egyaránt megvizsgáltam. A készített interjúk lágy jellegűek, nyílt és zárt kérdésekre épülők voltak. A vizsgálat keretében 30 magyarországi múzeum, megyei múzeumi szervezet 50 múzeumpedagógusával, közművelődési szakemberével készítettem interjút. Megoszlásuk: 9 budapesti (országos) múzeum 11 múzeumpedagógusa, további egy országos múzeum 2 közművelődési szakembere, 20 vidéki múzeum, megyei múzeumi szervezet 37 szakembere.

A vizsgálat eredményei

A vizsgált mintában csak a végzettségi szint, az adott település típusa és a régió szerinti bontás alapján lehetett összefüggéseket találni. Az összefüggések mellett érdekes eredményeket hozott az is, hogy mely változók között nem találtam összefüggést.

Az életkor semmilyen szempontból nem bizonyult befolyásoló tényezőnek. A minta életkor szerinti megoszlása a következőképpen alakult: 22 százalék 30 év alatti, 14 százalék 31–40 év közötti, 18 százalék 41–50 év közötti, 7 százalék 50 év feletti múzeumi közművelődéssel foglalkozó szakember. Érdekes, hogy nem találtam összefüggést az életkor és az idegen nyelvi kompetenciák között.

A végzettségi szint (főiskola, egyetem, szakirányú továbbképzés) egyetlen esetben bizonyult befolyásoló tényezőnek. A nyelvismeret és a végzettségi szint összevetése során közepes összefüggést találtam (cramer-mutató: 48,9 százalék). A mintában szereplő múzeumi szakemberek közül leginkább az egyetemi végzettségűek rendelkeznek jó idegen nyelvi kompetenciákkal. Míg az egyetemi végzettségűek 62 százaléka, addig a főiskolai végzettségűek mindössze 16 százaléka rendelkezik olyan szintű idegen nyelvi kompetenciával, mely képessé teszi őket idegen nyelvű szakirodalom olvasására.

Bár a végzettségi szinttel kapcsolatosan csak a nyelvismerettel való összevetésben találtam összefüggést, fontos következtetések vonhatók le abból, ha megvizsgáljuk, hogy miként alakul a különböző végzettséggel rendelkezők aránya a véletlenszerűen választott mintában. A mintában szereplő szakemberek 16 százaléka, azaz 8 fő szerzett múzeumpedagógia posztgraduális végzettséget az ELTE PPK-n. Kitűnt, hogy a múzeumpedagógusok között a pedagógiai alapvégzettséggel (is) rendelkezők aránya a legnagyobb (74 százalék). A pedagógiai alapvégzettség tekintetében nem tettem különbséget a tanítóképzőt, óvodapedagógiát és a valamilyen tanár szakot végzettek között. A közművelődési végzettséggel (is) rendelkező szakemberek aránya 30 százalék a mintában. Közöttük főleg a művelődésszervező végzettségűek dominálnak: míg az ő arányuk 20 százalék, a népművelő végzettségűek aránya 10 százalék.

A múzeumpedagógia jelentőségét ma már egyre jobban felismeri a múzeumi menedzsment is. Az elmúlt években tapasztalható fellendülést jól tükrözi, hogy a véletlenszerűen kiválasztott minta 18 százaléka, azaz 9 fő mindössze egy éve dolgozik múzeumpedagógusként. Ugyanezt támasztja alá, hogy a minta fele legfeljebb 5 éve foglalkozik múzeumpedagógiával. Mindezek mellett azonban az alapján, hogy mennyi ideje foglalkozik valaki múzeumi közművelődéssel, egyik változóval való összevetésnél sem lehetett szignifikáns összefüggést megállapítani.

A múzeumpedagógiai szakirodalom ismertsége

A minta összesen 84 százaléka olvas valamilyen gyakorisággal múzeumpedagógiai szakirodalmat. A minta 16 százaléka viszont egyáltalán nem olvas szakirodalmat, ennek megfelelően ez a csoport nem tudott véleményt nyilvánítani arról, hogy elégedett-e a magyar nyelven megjelent szakkönyv-kínálattal. A szakemberek 48 százaléka kevésnek, 36 százaléka viszont megfelelőnek ítélte a szakirodalmi kínálatot mind mennyiségi, mind minőségi szempontból. Azok, akik valamilyen gyakorisággal, de olvasnak múzeumpedagógiai szakirodalmat, leginkább a külföldi szakkönyvek fordítását (22 százalék), illetve a módszertannal kapcsolatos publikációkat hiányolták (16 százalék). A minta 8 százaléka a külföldi szakkönyvek hiánya mellett szívesen olvasna többet a múzeumpedagógia elméletéről is. Érdekesség, hogy a mintából egy fő túlzottan magasnak tartotta a múzeumpedagógiával kapcsolatosan magyar nyelven megjelent kiadványok számát.

Sajnálatosnak tartom, hogy a mintában szereplő múzeumi közművelődési szakembereknek mindössze a fele tud a munkahelyén keresztül hozzájutni a színvonalas szakmai munka folytatása és az önképzés szempontjából nagy jelentőségű szakirodalomhoz. A minta 26 százaléka csak saját anyagi beruházás révén tudja beszerezni a szakkönyveket és a különböző, múzeumi közművelődéssel kapcsolatos kiadványokat.

A teljes minta 76 százaléka egyáltalán nem olvas idegen nyelvű szakirodalmat. Ennek legfőbb oka az ehhez szükséges idegen nyelvi ismeret hiánya, melyet a válaszadók 50 százaléka jelölt meg gátló tényezőként. Ugyanakkor bizonyos, hogy azok között, akik az ehhez szükséges idő vagy érdeklődés hiányára, illetve a hozzáférés nehézségeire hivatkoztak, szintén megjelenik az idegen nyelvi kompetencia hiánya, hiszen az erre vonatkozó kontrollkérdésre a teljes minta 56 százaléka felelte azt, hogy nem rendelkezik megfelelő nyelvismerettel. Mindemellett valóban meghatározó lehet mind a hozzáférés nehézsége, mind az érdeklődés, illetve az idő hiánya, hiszen míg a teljes minta mintegy 44 százaléka rendelkezik megfelelő nyelvismerettel, csak 24 százalék olvas kisebb-nagyobb gyakorisággal idegen nyelvű szakirodalmat. Közepesen erős összefüggést találtam az idegen nyelvi kompetenciák megléte és a főváros-vidék felosztás között (cramer-mutató: 55,6 százalék). A fővárosi szakemberek körében jóval magasabb az idegen nyelvi kompetenciákkal rendelkezők aránya (69 százalék), mint a vidéki múzeumokban dolgozó közművelődési szakemberek esetében (35 százalék). Ha régiók szerint vizsgáljuk a nyelvismeretet, csak 10 százalékos szignifikancia-szinten mutatható ki összefüggés. Az mindenesetre szembeötlő, hogy míg a Közép-Magyarországi Régióban kétszer annyi a megfelelő nyelvismerettel rendelkezők száma, mint az azt nélkülözőké (10 igen, 5 nem), a Nyugat-Dunántúli Régió 6, illetve a Dél-Alföldi Régió 4 megkérdezettje közül senki sem rendelkezik az idegen nyelvű szakirodalom olvasásához szükséges megfelelő szintű nyelvismerettel. Az idegen nyelvű szakirodalmat olvasó vidéki szakemberek közül mindenki csak egy nyelvet, az angolt jelölte meg. A mintában szereplő fővárosi szakemberek közül két fő is rendelkezik olyan szintű idegen nyelvi kompetenciákkal, hogy angol mellett egy második idegen nyelven is képes szakirodalmat olvasni. Érdekes, hogy míg a fővárosi szakemberek közül csak 1 fő (8 százalék) válaszolta azt, hogy azért nem olvas idegen nyelvű szakirodalmat, mert nem érdekli, ez az arány a vidékiek körében 21 százalék. Különösen a vidéki városokban dolgozó múzeumi közművelődési szakemberek utasítják el nagy arányban az idegen nyelvű szakirodalom olvasását az érdeklődés hiányára hivatkozva, hiszen míg a megyei jogú városok esetében ez az arány 18 százalék, a vidéki városoknál 30 százalék.

Jóval magasabb az idegen nyelvű múzeumi honlapokat tanulmányozók aránya. A teljes minta 48 százaléka válaszolta azt, hogy időről időre az úgynevezett „jó gyakorlatot” és ötleteket keresve tanulmányoz különböző idegen nyelvű múzeumi honlapokat. A korlátozott idegen nyelvi kompetenciákkal rendelkezők között többen is felkeresik ezeket a

weboldalakat. Közepes szintű összefüggés mutatható ki az adott település típusa és az idegen nyelvű honlapokat tanulmányozók arányának alakulása között (cramer-mutató: 43,7 százalék). Míg a fővárosi múzeumokban dolgozó közművelődési szakemberek, múzeumpedagógusok 85 százaléka néz időről időre idegen nyelvű múzeumi honlapokat, addig ez az arány a megyei jogú városokban dolgozók esetében csak 33 százalék. (A teljes sokaságra kivetítve ez 9,57-es khi-négyzetnél 5,99-es kritikus értéket ad.) Ha a Budapest-vidék megkülönböztetés alapján vizsgáljuk ezt a kérdést, a vidékiek esetében módosul az arány némiképp, melynek oka, hogy az elemzett mintában a vidéki városok múzeumaiban dolgozó közművelődési szakemberek nagyobb arányban néznek idegen nyelvű honlapokat, mint a megyei jogú városokban tevékenykedő kollégáik.

A külföldi múzeumpedagógiai gyakorlat ismertsége

Külföldi múzeumpedagógiai gyakorlatot a minta fele ismer személyesen. A megkérdezett szakemberek 10 százaléka ismer személyesen legalább egy külföldi múzeumpedagógiai gyakorlatot, 40 százalék pedig két példát is említett. Elgondolkodtató viszont, hogy a minta 22 százaléka még hallomásból sem ismeri a külföldi példákat. Azok, akik csak hallomásból ismerik a külföldi gyakorlatot, leginkább a konferenciákon szereztek ismereteket (14 százalék), de már kimutatható a Múzeumi Oktatási és Képzési Központ (MOKK) ez irányú törekvéseinek pozitív hatása, hiszen 8 százalék, azaz 4 fő jelölte meg a MOKK-ot válaszként a „Honnan van ismerete a külföldi múzeumpedagógiai gyakorlatról?” kérdésnél. Azok között, akik legalább hallomásból találkoztak már külföldi innovatív példákkal, legtöbbször az angol múzeumpedagógiai gyakorlatot említették meg (58 százalék), azonban aránylag sokan emelték ki az USA-t (20 százalék) és Hollandiát (14 százalék).

Erősen közepes összefüggés mutatható ki a település típusa és a külföldi múzeumpedagógiai gyakorlat ismertsége között (cramer-mutató: 54,5 százalék). Míg a budapesti szakemberek 100 százaléka ismer valamilyen külföldi múzeumpedagógiai gyakorlatot, a vidéki szakemberek 30 százalékának egyáltalán nincsen ismerete ezzel kapcsolatosan. Míg a budapesti szakemberek 62 százaléka személyes tapasztalat révén szerzett ismereteket a külföldi múzeumpedagógiai gyakorlatról, a vidéki szakembereknél ez az arány csak 43 százalék. Ugyanakkor a Múzeumi Oktatási és Képzési Központ és a Múzeumok és Látogatók Alapítvány disszeminációs tevékenységének pozitív hatása már most kimutatható, hiszen a mintában szereplő vidéki szakemberek 16 százaléka a két szervezet valamelyike által szervezett képzés keretében nyert információkat a külföldi múzeumpedagógiai gyakorlatról. Azok a fővárosi szakemberek, akiknek eddig nem állt módjában személyes tapasztalatot szerezni külföldi múzeumpedagógiai gyakorlattal kapcsolatosan, konferenciákon hallottak a külföldi „jó gyakorlatról” (38 százalék).

A múzeumpedagógia jelentőségét ma már egyre jobban felismeri a múzeumi menedzsment is. Az elmúlt években tapasztalható fellendülést jól tükrözi, hogy a véletlenszerűen kiválasztott minta 18 százaléka, azaz 9 fő mindössze egy éve dolgozik múzeumpedagógusként. Ugyanezt támasztja alá, hogy a minta fele legfeljebb 5 éve foglalkozik múzeumpedagógiával. Mindezek mellett azonban az alapján, hogy mennyi ideje foglalkozik valaki múzeumi közművelődéssel, egyik változóval való összevetésnél sem lehetett szignifikáns összefüggést megállapítani.

Alkalmazott múzeumpedagógiai módszerek

A vizsgált minta alapján a múzeumpedagógiai programokban leggyakrabban a tárlatvezetés-beszélgetés (100 százalék), a történetmesélés (96 százalék), a manuális tevékenység (92 százalék) és a feladatlapok alkalmazása (82 százalék) jelenik meg alkalmazott módszerként. A vetélkedő aránylag szintén népszerű múzeumpedagógiai módszernek tekinthető, a vizsgált minta 60 százaléka rendszeresen alkalmazza.

Drámapedagógiai módszereket a vizsgált minta 32 százaléka rendszeresen, további 12 százalék alkalomszerűen (elsősorban múzeumpedagógiai táborokban) alkalmaz múzeumpedagógiai tevékenysége során. Közepes összefüggés mutatható ki az adott település típusa és a drámapedagógiai módszerek alkalmazásának gyakorisága között (cramer-mutató: 37,6 százalék). Megállapítható, hogy a budapesti szakemberek gyakrabban alkalmaznak drámapedagógiai módszereket, mint vidéki kollégáik. Míg a budapestieknél 69 százalék él a drámapedagógia lehetőségeivel, a vidéki szakembereknél ez az arány csak 35 százalék. A vidéki városok és a megyei jogú városok között e tekintetben annyi különbség mutatható ki, hogy míg a drámapedagógiai módszereket alkalmazó szakemberek a városi múzeumok esetében rendszeresen alkalmazzák ezt a módszert, addig a megyei jogú városokban ugyanakkora a drámapedagógiát rendszeresen alkalmazók, mint az azt alkalomszerűen alkalmazók aránya. Ha régiók alapján vizsgáljuk a drámapedagógia múzeumi alkalmazásának gyakoriságát, közepes összefüggés mutatható ki (cramer-mutató: 51 százalék). A vizsgált minta alapján leginkább a közép-magyarországi régióban (67 százalék), valamint az észak-alföldi régióban (43 százalék) alkalmazzák rendszeresen ezt a múzeumpedagógiai módszert. A drámapedagógiai módszert nem alkalmazó szakemberek leggyakrabban az ilyen jellegű foglalkozások vezetéséhez szükséges saját kompetenciáik és ismereteik hiányát jelölték meg indokként. A drámapedagógiai módszereket csak alkalomszerűen alkalmazók főleg a múzeumi táborokban élnek ezzel a lehetőséggel, és a múzeumi órák rövidegét emelték ki az alkalomszerű alkalmazás indokaként. A minta vizsgálata alapján megállapítható, hogy a végzettségi szint, pedagógiai alapképzettség és az életkor nem határozza meg azt, hogy az adott múzeumpedagógus alkalmaz-e drámapedagógiai módszereket. E tekintetben csak a település típusa és a régió bír jelentőséggel.

A vita módszerére a vizsgált minta 22 százaléka épít múzeumpedagógiai tevékenysége során. Erősen közepes összefüggés mutatható ki a település típusa és a vita módszerének alkalmazása között (a cramer-mutató 56,6 százalék főváros/vidék felosztás esetében; 57,5 százalék főváros/megyei jogú város/város felosztáskor). Szintén erősen közepes az összefüggés a régió szerinti felosztás és a vita módszerének alkalmazása között (cramer-mutató: 53,3 százalék). Míg a fővárosi szakemberek 61 százaléka alkalmazza a vita módszerét kisebb-nagyobb gyakorisággal, ez az arány a vidéki szakemberek körében csak 8 százalék. A vizsgált mintában a vidéki múzeumpedagógusok közül csak azok alkalmazzák a vita módszerét, akik megyei jogú városban levő múzeumban dolgoznak. Míg a közép-magyarországi régióban a mintában szereplő múzeumpedagógusok 53 százaléka építi be a vitát múzeumpedagógiai tevékenységébe, a többi régió közül csak a közép-dunántúli, az észak-alföldi és az észak-magyarországi múzeumpedagógusok válasszoltak igennel erre a kérdésre. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a többi régióban egyáltalán ne építenének a vita módszerére, hiszen a kicsi mintavételi keret valószínűsíthetően torzítja ezeket az eredményeket, mindazonáltal hangsúlybeli különbségeket minden bizonnyal jól mutat a kapott eredmény. A vizsgált minta alapján a végzettségi szint, a pedagógiai alapképzettség és az életkor nem határozza meg azt, hogy a múzeumpedagógus alkalmazza-e a vitát mint múzeumpedagógia módszert.

A vizsgált minta 18 százaléka épít kooperatív tanulásra a múzeumpedagógiai program során. A kooperatív módszer alkalmazása kapcsán csak az életkorral való összevetésben

lehetett némi összefüggést felfedezni, azonban ez csak 10 százalékos szignifikancia-szinten jelenthető ki. A vizsgált mintában a 40 éven felüli szakemberek inkább alkalmazzák a kooperatív tanulás módszerét, mint az ennél fiatalabbak. (Míg a 41–50 év közöttiek 33 százaléka és az 50 év felettek 28,6 százaléka alkalmazza a módszert, addig a 30 év alattiak körében csak egy fő, illetve a minta 14, 31–40 év közötti szakembere közül senki nem alkalmazza ezt a módszert.) Sem a végzettségi szint, sem a pedagógiai alapképzettség nem befolyásoló tényező abból a szempontból, hogy az adott múzeumpedagógus alkalmazza-e a felfedezéses tanulás, illetve a kooperatív tanulás módszerét.

Az újszerű múzeumpedagógiai módszerek elterjedtsége Magyarországon

A vizsgált minta alapján megállapítható, hogy a hazai múzeumok többsége az internetet egyelőre még csak információ-közvetítő csatornaként alkalmazza. Mindazonáltal szempontról hasznosítása. A vizsgált mintában szereplő múzeumi közművelődési szakemberek 36 százaléka alkalmazta már a múzeum internetes felületét múzeumpedagógiai célzattal. Jelentős áttörés várható ezen a területen az elkövetkező időszakban, hiszen a teljes minta 40 százaléka már tervezi a webes felület múzeumpedagógiai tevékenységbe való bevonását. Az internetet már aktív módon bevonók 50 százaléka az iskolai pedagógusokat célozta meg, elsősorban letölthető óravázlatokkal, oktatási segédletekkel, valamint a múzeumi kiállítás feldolgozásához segítséget nyújtó szempontok és feladatok közzétételével. Az internetet aktívan bevonók további 50 százaléka (a teljes minta 12 százaléka) a gyermekeket célozta meg különböző aktivizáló, játékos feladatokkal, illetve az internetes felületen bonyolított vetélkedők segítségével. Bár az internet aktivizáló múzeumpedagógiai eszközként való alkalmazását kifejezetten elutasítók többnyire az idősebb korosztályhoz tartoznak (többnyire 50 év felettek), az internet ilyen jellegű innovatív bevonása és az életkor között nincs összefüggés. A településtípus és az internet aktív módon való bevonása között sincs összefüggés, ha pedig a különböző régiók szerint vizsgáljuk az alkalmazás elterjedtségét, csak 10 százalékos szignifikancia-szinten van összefüggés (10 százalékos szignifikanciaszinten a chi-négyzet: 35,9, a kritikus érték: 33,2). Az mindenesetre megállapítható, hogy leginkább a közép-magyarországi régióban jelenik meg ez a múzeumpedagógiai innováció.

A mobilkommunikációs eszközök közül csak laptopot és mobiltelefont alkalmaznak a vizsgált mintában szereplő múzeumpedagógusok. A külföldi gyakorlatban megjelent aktivizálással szemben azonban hazánkban általánosnak tekinthető, hogy mobilkommunikációs eszköz alkalmazása esetén a múzeumpedagógusok csak passzív módon vonják be a program résztvevőit. A mintában szereplő szakemberek 64 százaléka egyáltalán nem használ mobilkommunikációs eszközt, aminek legfőbb okát a múzeumok eszközhiányában határozták meg a válaszadók. A minta 28 százaléka bár időnként igénybe vesz laptopot, azonban csak vetítésre, illetve hanganyagok közlésére használja az eszközt. A mintában szereplő szakemberek 8 százaléka használ aktivizálásra mobilkommunikációs eszközt. Az Iparművészeti Múzeumban a mobiltelefon, a Petőfi Irodalmi Múzeumban, a Holokauszt Emlékközpontban és a Szent István Múzeumban a laptop jelenik meg aktivizáló múzeumpedagógiai eszközként.

A település típusa és a mobilkommunikációs eszköz használata között csak 10 százalékos szignifikancia-szinten van összefüggés a teljes sokaságra kivetítve. A kutatás szerint a vidéki szakemberek kevésbé használják mobilkommunikációs eszközt a múzeum által szervezett programok során, mint a fővárosiak. A vizsgált mintában a vidéki szakemberek 70 százaléka, a fővárosiak 46 százaléka nem használ mobilkommunikációs eszközt a múzeumi program során. A mobilkommunikációs eszköz használatának a múzeumi közművelődési szakember életkorával való összevetése esetén nem fedezhető fel összefüggés. Digitális fényképezőgépet a mintában szereplő szakemberek 36 százalé-

ka, valamilyen multimédiás eszközt pedig 34 százaléka alkalmaz a múzeumi program során. Az eszközök használatával kapcsolatosan semmilyen szempontból nem lehetett összefüggést kimutatni a vizsgált minta alapján.

A múzeumpedagógiai tevékenység elméleti megalapozottsága

A vizsgálat alapján fény derült arra, hogy a mintába került múzeumi közművelődési szakemberek jelentős része számára problematikus a kompetencia fogalmának értelmezése. Erre többek között abból derült fény, hogy míg a megkérdezett szakemberek 58 százaléka válaszolta azt, hogy nem tud olyan kompetenciát meghatározni, melynek fejlesztését a múzeumpedagógiai program által fontosnak tartja, a következő kontrollkérdésre, mely a múzeumpedagógiai program során fejlesztendő készségekre és képességekre irányult, a teljes minta 60 százaléka határozott meg legalább egy kompetenciát. A két kérdés eredményeit összevetve kiderült, hogy a teljes minta 22 százaléka bár azt a kijelentést tette, hogy nem tud ilyen kompetenciát megnevezni, a következő kérdésre adott válaszában legalább egy kompetenciát meghatározott. A kompetenciafejlesztés, ha nem is tudatosan, de a teljes minta 60 százalékánál megjelenik. Erősen közepes összefüggés mutatható ki a legalább egy kompetenciát ténylegesen meghatározó szakemberek és a pedagógiai/tanulásméleteket ismerő, illetve múzeumpedagógiai tevékenységüket arra építő szakemberek között (cramer-mutató: 57,4 százalék, khi-négyzet: 65,8, kritikus érték: 41,3). Erős összefüggés mutatható ki abban az esetben, ha a pedagógiai/tanulásméleteket ismerő, illetve múzeumpedagógiai tevékenységüket arra építő szakemberek és a kompetencia fogalmát korrekt módon értelmező múzeumpedagógusok megoszlását vetjük össze. Ebben az esetben a teljes vizsgálat legerősebb összefüggését kapjuk, 75,5 százalékos cramer-mutatóval (khi-négyzet: 56,9, kritikus érték: 23,7). Az összefüggés arra utal, hogy elsősorban azoknál a múzeumpedagógusoknál jelennek meg konkrét fejlesztési célkitűzések, kompetenciák, akik tájékozottsággal rendelkeznek a pedagógia, múzeumpedagógia elméletével kapcsolatosan. A vizsgált minta 12 százaléka építi múzeumpedagógiai tevékenységét valamilyen konkrét pedagógiai elméletre vagy annak egyes elemeire. A konstruktív pedagógia, a Waldorf-pedagógia és a Montessori-módszer ugyanolyan arányban bukkant fel a válaszok között. A minta alapján nem lehetett összefüggéseket megállapítani a pedagógiai/tanulásméletek múzeumpedagógiai tevékenységben való megjelenése és a többi változó között. Érdekes módon tehát nem befolyásoló tényező sem a végzettségi szint, sem a pedagógiai alapképzettség.

Az alábbi kompetenciák fejlesztését tartják különösen fontosnak a vizsgálatba bevont szakemberek a múzeumpedagógiai program során: leggyakrabban a problémamegoldó képesség és a gondolkodásmód fejlesztése (28 százalékos előfordulás), az anyanyelvi kommunikáció fejlesztése (18 százalékos előfordulás), valamint a szociális és állampolgári kompetencia fejlesztése (18 százalékos előfordulás) jelent meg a minta egészét vizsgálva. Emellett az alábbi területek célzott fejlesztését emelték ki gyakrabban a szakemberek: kreativitás (10 százalék), lokális identitás erősítése (10 százalék), hatékony önálló tanulásra való képesség fejlesztése (6 százalék), finommotoros készségek fejlesztése (8 százalék). A konkrét kompetenciák mellett vagy helyett 28 százalék emelte ki az ismeretközlést mint a múzeumpedagógiai program egyik célját, és gyakrabban megjelent a válaszok között a hagyományok átadása (10 százalék), valamint az érdeklődés felkeltése és a múzeum megszerettetése is (6–6 százalék). A Kolb-, illetve a Mumford- és Honey-féle tanulási stílusokról a teljes minta 12 százaléka hallott már, azonban mindössze egyetlen szakember épít az általa tartott múzeumi program során ezen elméletek tanúságaira.

Múzeum és felnőttoktatás

A múzeumok által kínált felnőtt programok számát szinte valamennyi szakember kevésnek ítélte meg. Bár a mintában szereplő múzeumi közművelődési szakemberek összesen 62 százaléka tart felnőtteknek kisebb-nagyobb gyakorisággal programokat, csak 46 százaléknál jelenik meg ez a tevékenység valamilyen rendszerességgel. A minta 12 százaléka kizárólag az olyan nagyrendezvények alkalmával tart felnőtteknek is programokat, melyek a múzeum által szervezett különleges rendezvényekhez (például jeles évfordulók stb.), vagy a Múzeumok Éjszakája, illetve a Múzeumok Őszi Fesztiválja országos rendezvénysorozathoz kötődnek. Legalább egy felnőttoktatási módszert csak a mintában szereplő szakemberek 40 százaléka ismert, 60 százaléuk elméleti ismeretekkel nem rendelkezik e téren. Ugyanakkor határozott igény mutatkozik körükben a felnőttképzési módszerekkel kapcsolatos továbbképzés iránt, hiszen 72 százaléuk kifejezetten szükségét érezte annak, hogy tovább képezze magát e területen. A felnőttek számára kínált múzeumi programok között leggyakrabban az előadás (36 százalék) és a beszélgetés (30 százalék) fordul elő. Tanár-továbbképzés a vizsgált mintából hat intézményben jelent meg, ezek közül öt országos múzeum, és valamennyi intézmény a közép-magyarországi régióban helyezkedik el. A vizsgált mintából 8 intézmény kínál manuális tevékenységeket, 9 múzeumban szerveznek rendszeresen családi programokat és három intézményben kínálnak kirándulásokat felnőttek számára. Az alábbi programtípusok csak egy-egy múzeum felnőttoktatási kínálatában jelentek meg: filmvetítés, vita, műhelymunka, műhelylátogatás, tanfolyam, vetélkedő, pályázat, játék.

Múzeumi kiállítások és múzeumpedagógia

A vizsgálatba bevont múzeumpedagógusok 40 százaléka gondolja úgy, hogy a saját intézményben lévő kiállítások támogatják a múzeumpedagógiai tevékenységet és elősegítik a múzeumi tanulást. A minta 22 százalékának véleménye szerint bár jelenleg csak a kiállítások egy része vagy részlete támogatja a múzeumpedagógiai tevékenységet, folyamatos fejlődés tapasztalható e téren. Jelzésértékű, hogy a válaszadók ezen csoportjának 50 százaléka kiemelte azt, hogy míg az időszaki kiállítások szem előtt tartják a múzeumpedagógiai szempontokat, az állandó kiállításokra ez nem jellemző. A khi-négyszet próba alapján nem lehetett összefüggéseket felfedezni a kiállítások tanulásbarát jellege és a többi változó között.

A múzeumpedagógia és a múzeumi közművelődés egyre növekvő jelentőségére utal, hogy a teljes minta 52 százaléka vesz részt rendszeresen a múzeumi kiállítások tervezésében és kialakításában. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy az interjúalanyok nagy része kiemelte azt, hogy ez a gyakorlat csak egy pár éve érvényesül az adott intézményben. További 10 százalék válaszolta azt, hogy bár időnként bevonják a kiállítás-tervezés folyamatába, ez esetleges és nem meghatározó a kiállítás jellegének kialakítása szempontjából.

A vizsgálat alapján a múzeumpedagógia, múzeumi közművelődés legégetőbb problémája jelenleg a szakemberhiány. A szakemberek legnagyobb része hangsúlyozta, hogy a menedzsment és a kultuszárca által egyaránt szorgalmazott múzeumpedagógiai tevékenység fejlesztéséhez és különösen a tervbe vett felnőttoktatási programkínálat bővítése érdekében szükséges lenne további közművelődési szakemberek, múzeumpedagógusok alkalmazása.

A szakemberek döntő része interaktív eszközök beépítésével (40 százalék), illetve a feliratok szövegének módosítása által (22 százalék) javítana a saját intézmény kiállításain annak érdekében, hogy azok nagyobb mértékben támogassák a múzeumpedagógiai tevékenységet, valamint az önálló múzeumi tanulást. Gyakrabban megfogalmazott javaslatok voltak továbbá: tapintható tárgyak integrálása (18 százalék), értelmező szövegek beépítése (18 százalék), játékok/játékosság megjelenítése (10 százalék), virtuális világ/webes felület interaktív bevonása a kiállításba (6 százalék). A szakemberek 8 százaléka találta úgy, hogy a jelenlegi kiállítást nem lenne értelme modernizálni, hanem a látogató-és tanulóbarát jelleg megvalósítása érdekében inkább az egészet újra kellene építeni.

Az alábbi javaslatokat, bár csak egy-egy interjúalany által kerültek megfogalmazásra, innovatív jellegük miatt fontosnak tartom közölni. Ezek: szöveg és zene kombinációja a kiállításban, hangzópontok kiállításba való helyezése, pihenősarok kialakítása, baba-szoba létrehozása, aktivizáló szövegek kihelyezése, az individuális tanulás és kutatás lehetőségét megeremlítő eszközök és berendezések kiállítási térbe való helyezése, múzeumi tanulást célzó iPod aktív használatának lehetővé tétele, látogatói útvonal-jelző táblák, piktogramok.

Nehézségek, problémák

A vizsgálatba bevont múzeumi szakemberek legnagyobb része szerint a szakemberhiány az intézmény múzeumpedagógiai tevékenységét érintő legfontosabb probléma. A megkérdezettek 40 százaléka felelte azt, hogy szükséges lenne további múzeumpedagógusok, múzeumi közművelődési szakemberek foglalkoztatása mind jelenlegi leterheltségük, mind a fenntartható innováció szempontjából. A megkérdezettek 28 százaléka emelte ki az általános anyagi nehézségeket.

A szakemberek 24 százaléka határozta meg problémaként a múzeumpedagógusok, múzeumi közművelődési szakemberek intézményen belüli alacsony presztízsét. A szakma intézményen belüli alacsony presztízsé akadályozza a múzeumi közművelődési tevékenység kibontakozását, mivel meghatározza a múzeumpedagógusok muzeológusokkal való együttműködésének minőségét.

A szakemberek által gyakrabban megemlített problémák között találjuk még a színvonalas múzeumpedagógiai tevékenységhez szükséges infrastruktúra hiányosságait (12 százalék), az iskolai pedagógusokkal való nem kielégítő kapcsolatot (6 százalék), illetve a múzeumpedagógusok alulképzettségét és kompetenciahiányát (6 százalék).

Fejlesztési tervek, elképzelések

A múzeumok közművelődési tevékenységének fejlesztésével kapcsolatosan leggyakrabban a felnőttoktatási programok bevezetését, illetve a felnőttoktatási programkínálat bővítését említették meg a vizsgálatba bevont szakemberek (14 százalékos előfordulás). Gyakrabban megjelenő fejlesztési terv emellett a középiskolás korosztály jelenleginél nagyobb mértékű bevonása (14 százalék), a múzeum és az iskola kapcsolatának fejlesztése (14 százalék), valamint az egyetemisták célzott megszólítása (12 százalék). A megkérdezett szakemberek azonos arányban (8 százalék) említették meg fejlesztési célkitűzésként az alábbiakat: iskolai pedagógusok továbbképzése; a múzeumi közművelődési szakemberek továbbképzése; az iskolai pedagógusok motiválása; új múzeumpedagógiai módszerek bevezetése; a múzeumpedagógiai tevékenységet támogató műszaki-technikai innováció.

Bár messzemenő következtetéseket nem lehet levonni az eddiginél kevesebbszer felbukkanó válaszokból, azonban érdekes megfigyelni, hogy milyen új irányvonalak, tervek, ötletek jelennek meg hazánkban a múzeumpedagógiai tevékenység innovációjával kapcsolatosan: felnőttoktatási módszerek megismerése (6 százalék); nyugdíjasok bevonása (6

százalék); múzeumi önkéntesség bevezetése (6 százalék); családi programok bevezetése (4 százalék); „nagy-unoka program” bevezetése (4 százalék); múzeumpedagógiai stratégia kidolgozása (4 százalék); speciális igényű csoportok bevonása (4 százalék).

Kiemelnék néhány, csak egy-egy interjúban megjelenő, azonban általam különösen innovatívnak tartott javaslatot: felkészített múzeumpedagógiai asszisztens alkalmazása; hátrányos helyzetű csoportok bevonása; kismamák bevonása; nyelvtanulási projektek bevezetése; iskolai pedagógusok bevonása a kiállítás-tervezés folyamatába; munkanélküliek elérése; múzeumpedagógiai szakmai közeg megteremtése; a teremőrök szerepének módosítása, aktív szerepvállalásuk kialakítása; speciális programok kialakítása osztálykiránduló csoportok számára; külföldi tanulmányutak szervezése, külföldi múzeumpedagógiai gyakorlat megismerése.

A vizsgálat összegző értékelése

Az 50 hazai múzeumi közművelődési szakemberrel, múzeumpedagógussal készített interjú kiértékelése által kapott eredményeket az alábbiakban összegezném.

A múzeumi közművelődéssel, múzeumpedagógiával kapcsolatos terminológiai kavalkád a véletlenszerűen választott mintában is tetten érhető. Az alábbi kifejezések fordultak elő a munkakör megnevezésével kapcsolatban: múzeumpedagógus, múzeumi mediátor, művelődésszervező, népművelő, andragógus, közművelődési szakalkalmazott, kulturális menedzser. Az ötvenfős mintából 31 fő tölt be múzeumpedagógus munkakört (62 százalék). Ebből a 31 főből azonban csak 7 szakember rendelkezik múzeumpedagógia szakirányú végzettséggel, azaz a múzeumpedagógus beosztásuk 77,4 százaléka nem rendelkezik múzeumpedagógia szakirányú végzettséggel. A minta 6 százaléka muzeológus munkakörben, további 6 százaléka intézményvezetőként egy személyben foglalkozik múzeumi közművelődéssel, illetve múzeumpedagógiával (is).

A múzeumi közművelődés, múzeumpedagógia egyre nagyobb jelentőséget nyer hazánkban is, amit jól jelez az, hogy az elmúlt években ugrásszerűen megnőtt az ilyen munkakörben foglalkoztatottak száma. Kifejezetten jelzésértékűnek tekinthetjük, hogy a véletlenszerűen választott minta 18 százaléka legfeljebb egy éve, fele pedig legfeljebb 5 éve dolgozik múzeumpedagógusként, illetve múzeumi közművelődési szakemberként.

A minta alapján a végzettségi szint nem befolyásolja azt, hogy az adott múzeumpedagógus, múzeumi közművelődési szakember mennyiben alkalmaz változatos, illetve innovatív múzeumpedagógiai módszereket, és nincs összefüggésben a pedagógiai tudatossággal. Következtetesként megállapíthatjuk, hogy egy adott intézmény múzeumpedagógiai kínálatának innovációja jelenleg egyrészt az egyéni önképzés és érdeklődés, másrészt az adott intézmény technikai ellátottságának, anyagi helyzetének, valamint a múzeumi menedzsment szemléletének függvénye. A végzettségi szint csak a nyelvtudással való összevetés során bizonyult befolyásoló tényezőnek a vizsgált minta alapján, hiszen az egyetemi végzettséggel rendelkezők jobb idegen nyelvi kompetenciákkal rendelkeznek, mint a főiskolai és mint a posztgraduális végzettséggel rendelkezők.

A hazai múzeumpedagógiai szakirodalom mind mennyiségi, mind minőségi szempontból komoly fejlődésen ment keresztül az elmúlt időszakban. A külföldi gyakorlat megismertetésében és a módszertannal kapcsolatos szakirodalom közvetítésében jelenleg a Múzeumi Oktatási és Képzési Központnak, valamint a Múzeumok és Látogatók Alapítványnak van kiemelkedő szerepe. Mindazonáltal szükséges lenne a külföldi szakirodalom magyar nyelvre fordítása, valamint a múzeumpedagógia elméleti háttérével és módszertani innovációjával kapcsolatos magyar nyelvű szakirodalmi bázis bővítése.

A hazai múzeumpedagógiai, múzeumi közművelődési gyakorlatot leginkább a település típusa, valamint az adott régió határozza meg. A közép-magyarországi régió és azon belül a főváros a múzeumpedagógia elméleti és módszertani innovációjának motorja.

Mind az elméleti, mind a módszertani innováció szempontjából kiemelt szerepe van a szentendrei Múzeumi Oktatási és Képzési Központnak, a Múzeumok és Látogatók Alapítványnak, valamint az ELTE Múzeumpedagógiai Kutatócsoportjának. A vizsgált minta alapján összefüggést lehetett kimutatni a vita, a drámapedagógia, a külföldi múzeumpedagógiai gyakorlat ismertsége, az újszerű múzeumpedagógiai módszerek alkalmazása és a település típusa között. Különösen a drámapedagógia és a vita módszerének alkalmazásában találtam éles különbséget a vidék és a főváros között.

Míg gyermekek számára a múzeumok programok sorát szervezik, és foglalkoztatásuk során módszerek sokaságát alkalmazzák, addig a múzeumi felnőttoktatás területe komoly fejlesztést igényelne. Az országban általánosan jellemző, hogy egy-egy pozitív példát leszámítva (például: szentendrei skanzen, miskolci Hermann Ottó Múzeum, győri Xantus János Múzeum) a múzeumi felnőttoktatási programok száma kevés, azok legtöbb esetben előadásra, esetleg beszélgetésre épülnek. A felnőttoktatási programkínálat bővítésének azonban nem csak a közművelődési szakemberek leterheltsége, hanem a felnőttoktatási módszerekkel kapcsolatos ismeretek hiánya is gátat szab. Ugyanakkor a vizsgálat során egyértelműen kitűnt az, hogy a múzeumi közművelődési szakemberek kiemelten fontos fejlesztési célkitűzésnek tekintik a múzeumi felnőttoktatás kiterjesztését, meghatározó hányaduk szeretne speciális ismereteket szerezni a hatékony felnőttoktatási módszerekkel kapcsolatosan.

A múzeumpedagógia jelentőségének növekedésére és a múzeumi tanulás ügyének intézményen belüli egyre tudatosabb felkarolására utal, hogy a múzeumpedagógusokat, múzeumi közművelődési szakembereket egyre inkább bevonják a kiállítások tervezésének és szervezésének folyamatába. Fontos változás, hogy a muzeológusok és a múzeumi menedzsment egyre nyitottabbak a múzeumpedagógiai szempontok és a látogatóbarát jelleg kiállításokon belüli érvényesülése iránt. A mintába bevont szakemberek válasza alapján megállapíthatjuk, hogy az elmúlt néhány évben kifejezett javulás következett be e területen, annak ellenére, hogy a válaszadók több mint egyharmadát még egyáltalán nem, 10 százalékát pedig csak csekély mértékben vonják be a kiállítás-szervezés folyamatába. A szűk mintavételi keret következtében nem vonhatunk le általános érvényű következtetéseket azzal kapcsolatban, hogy a hazai múzeumok kiállításai mennyiben támogatják a múzeumi tanulás ügyét és a pedagógiai tevékenységet. Azt mindenesetre jelzésértékűnek tartom, hogy a vizsgálatba bevont múzeumi közművelődési szakemberek nagyobb része úgy látja, fejlődés tapasztalható e területen az elmúlt időszakban.

A vizsgálat alapján a múzeumpedagógia, múzeumi közművelődés legégetőbb problémája jelenleg a szakemberhiány. A szakemberek legnagyobb része hangsúlyozta, hogy a menedzsment és a kultusztárca által egyaránt szorgalmazott múzeumpedagógiai tevékenység fejlesztéséhez és különösen a tervbe vett felnőttoktatási programkínálat bővítése érdekében szükséges lenne további közművelődési szakemberek, múzeumpedagógusok alkalmazása. Az eredmények fényében indokoltnak tekintjük a hazai felsőoktatási intézmények múzeumpedagógiai továbbképzések indításával kapcsolatos jelenleg tapasztalható aktivitását. Mivel a válaszadók több mint egyötöde panaszkodott a múzeumpedagógus, múzeumi kultúráközvetítő szakma alacsony presztízsére és a muzeológusok nem kielégítő kooperációs hajlandóságára, a szakma saját PR-tevékenységét és jelentőségének intézményen belüli és azon kívüli tudatosítását kiemelten fontos feladatnak tartom.

A múzeumi közművelődés fejlődési trendjeit a közeljövőben – mind a vizsgálatba bevont szakemberek válasza alapján, mind a kultusztárca célzott fejlesztési törekvéseit figyelembe véve – a múzeumi felnőttoktatás kibontakozása fogja meghatározni. A szakemberektől kapott válaszok alapján egyrészt az idősebb generációk megszólítása (egyetemisták, nyugdíjasok, kismamák, munkanélküliek), másrészt az iskolákkal való kapcsolat erősítése és az iskolai pedagógusok jelenleginél nagyobb mértékű bevonása fogja meghatározni a múzeumi közművelődés fejlődését.

Javaslatok a múzeumi kultúraközvetítéssel foglalkozó szakemberek kompetenciafejlesztésével kapcsolatban

1. Meglátásom szerint szükséges lenne a múzeumpedagógusok, múzeumi közművelődési szakemberek elméleti megalapozottságának és pedagógiai tudatosságának erősítése. Az olyan kurrens pedagógiai elméletek, mint a konstruktív pedagógia, vagy mint a vitatott, de külföldön népszerű Kolb-féle tanulási stílusok megismerése és az alkalmazásukban szerzett jártasság, erősíthetné a múzeumi programok során elérhető tanulási hatékonyságot. Az új társadalmi célcsoportok fokozott bevonására vonatkozó igények és tervek szükségessé teszik a szociológiai és pszichológiai ismeretek, valamint különösen a felnőttoktatás elméletének jelenleginél magasabb szintű ismeretét. Példaként emelném ki az olyan új törekvéseket, melyek a munkanélküliek, a nyugdíjas korosztály vagy a hátrányos helyzetű célcsoportok múzeumi programokba való bevonásával kapcsolatosak. A fejlődéslelektan és a különböző korosztályok speciális tanulási igényeinek és módjainak ismeretét szintén kiemelkedően fontos területnek tartom.

2. Bár a múzeumpedagógiai módszertan egyre inkább kidolgozott hazánkban, egyes területeken véleményem szerint további fejlesztések lennének szükségesek. Ezek közül kiemelném az életkorspecifikus és a drámapedagógiai módszerek jelenleginél szélesebb körű ismeretét, a vita mint múzeumpedagógiai módszer jelentőségét, a fogyatékkal élők speciális igényeinek megfelelő módszerek, a különböző interpretációs technikák és különösen a hatékony felnőttoktatási módszerek alkalmazási képességét. A külföldi gyakorlatban elterjedt innovatív múzeumpedagógiai, múzeumi tanulási módszerek jelenleginél szélesebb körben való elterjedését szintén fontosnak tartom. Bár a magyar múzeumok technikai ellátottsága az esetek döntő részében nem is tenné lehetővé az angol és amerikai gyakorlatban egyre inkább elterjedő olyan mobilkommunikációs eszközök alkalmazását, mint például a GPS vagy a PDA, azonban, ahogy azt a magyar gyakorlat egy-két elszigetelt példája is mutatja, korlátozott technológiai feltételekkel is nyílik lehetőség a mobilkommunikációs és egyéb új technikai eszközök aktivizáló jelleggel való alkalmazására. A kooperatív tanulási módszerek jelenleginél szélesebb körben való alkalmazásában szintén sok lehetőség rejlik. A hazai módszertani fejlesztésekben mindazonáltal az elmúlt években kiemelkedő jelentőségű eredmények születtek a Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, a Múzeumok és Látogatók Alapítvány, valamint az ETLE PPK jóvoltából.

3. Bár napjaink megváltozott társadalmi igényei különösen indokolttá tennék, hogy a múzeumi közművelődési szakemberek rendelkezzenek multimédiás, digitális és e-learning kompetenciákkal, valamint az új technológiák alkalmazásának képességével, e területek oktatása jelenleg még teljes mértékben hiányzik a múzeumpedagógusok, múzeumi kultúraközvetítők felsőoktatási képzéséből, és a gyakorlati szakemberek csak

---

A múzeumi közművelődés fejlődési trendjeit a közeljövőben – mind a vizsgálatba bevont szakemberek válaszai alapján, mind a kultusztárca célzott fejlesztési törekvéseit figyelembe véve – a múzeumi felnőttoktatás kibontakozása fogja meghatározni. A szakemberektől kapott válaszok alapján egyrészt az idősebb generációk megszólítása (egyetemisták, nyugdíjasok, kismamák, munkanélküliek), másrészt az iskolákkal való kapcsolat erősítése és az iskolai pedagógusok jelenleginél nagyobb mértékű bevonása fogja meghatározni a múzeumi közművelődés fejlődését.

---

esetlegesen rendelkeznek ilyen kompetenciákkal. Az ELTE TTK e hiányt felismerve indítja be 2010 őszétől a Természettudományi Múzeumi Ismeretterjesztő Szakirányt, ahol két tantárgy is foglalkozni fog e napjainkra kiemelt fontosságúvá vált területtel („Multimédia a múzeumban” és a „Múzeumi honlap készítése, üzemeltetése” tantárgyak [3–4]). A multimédiás, e-learning és digitális kompetenciák fejlesztését látom az egyik legkurrensebb kihívásnak a múzeumpedagógusok, múzeumi közművelődési szakemberek továbbképzésében.

4. A valóban látogatóbarát múzeum és az igényekre válaszoló múzeumi programkínálat kialakítása érdekében kiemelten fontos területnek tartom a látogatókutatást. Az ezzel kapcsolatos kompetenciák fejlesztését (kutatásmódszertan, kiértékelés, statisztika stb.) szintén nagy jelentőségűnek tartom. Bár a múzeumok évente összeállítják látogatói statisztikáikat, a valós és látens igények felmérése csak esetlegesen történik meg. A múzeumi felnőttoktatás kibontakozása kapcsán különösen fontosnak tartom azt, hogy a múzeumok által szervezett felnőtt programok a helyi társadalom valós igényeire válaszoljanak. A kiállítások látogató- és tanulásbarát jellegének kialakítása, valamint általában véve a múzeumi közművelődés innovációja szempontjából kiemelten nagy jelentősége van a látogatókutatásnak.

5. Mivel a múzeumok finanszírozásában fontos szerepet kaptak az elmúlt időszakban a különböző európai uniós és egyéb pályázatok, aminek következtében a hazai múzeumi közművelődési szakemberek, múzeumpedagógusok egyik fontos feladatává vált e pályázatok színvonalas elkészítése, fontosnak tartanám a projekttervezéssel, valamint a pályázatírással kapcsolatos ismeretek bővítését és kompetenciák fejlesztését.

6. Különösen fontos területnek tartom a múzeumpedagógusok, múzeumi közművelődési szakemberek idegen nyelvi kompetenciáinak fejlesztését. Erre nemcsak a külföldi látogatók számára szervezett tárlatvezetések, programok számának növelése érdekében lenne szükség, hanem a magyar nyelvű szakirodalom korlátozottsága következtében az idegen nyelvű szakirodalom megismerésének lehetővé válása, és különösen a nemzetközi együttműködések előmozdítása érdekében. Véleményem (és saját tapasztalatom) szerint egy olyan nemzetközi projektben való részvétel, mely lehetővé teszi más országok múzeumpedagógiai gyakorlatának személyes megismerését, többet ér bármilyen előadásnál vagy írott szónál a módszertani kultúra gazdagodása szempontjából.

7. Végül fontos területnek tartom a kiállítás-fejlesztéssel, az oktatási szempontú kiállítási design kialakításával kapcsolatos kompetenciák fejlesztését annak érdekében, hogy a múzeumi közművelődési szakemberek, múzeumpedagógusok hathatós támogatásával (és bevonásával!) idővel túlsúlyba kerüljenek az olyan múzeumi kiállítások, melyek látogatóbarát jellegükkel valóban előmozdítják a múzeumi tanulás ügyét. Ehhez természetesen nem elegendő a közművelődési szakemberek kompetenciáinak fejlesztése, ugyanekkora szükség van a múzeumi menedzsment és a muzeológus szakma támogató attitűdjére.

Konklúzió

Bár a külföldi múzeumpedagógiai szakkönyvek fordítása jelenleg is súlyos hiányossága a magyarországi múzeumi közművelődésnek, az elmúlt években hazánkban is megerősödött a múzeumpedagógia szakmai és szakirodalmi bázisa. 2009-ben több színvonalas múzeumpedagógiai témájú publikáció, kézikönyv is megjelent. Ezek közül kiemelném a Foghtúy Krisztina és Szepesházy Ágnes (2009) szerkesztésében megjelent *Múzeumpedagógiai tanulmányok III.* című kötetet, a Pató Mária (2009) szerkesztésében kiadott *Nyitott kapukkal – Kapun belül és kívül. Írások a szolgáltató és oktató múzeumról* című munkát, valamint Vásárhelyi Tamás (2009) *A nyitott múzeum* című művét. A múzeumi tanulás lehetőségeinek bővítése és a múzeumpedagógia fejlesztése kifejezett kultúrpolitikai célkitűzéssé vált. Rendkívül komoly pályázati összegeket

fordíthatnak, illetve fordíthatnak a múzeumok mind a múzeumpedagógiai tevékenység kibontakoztatására, mind az ehhez szükséges infrastruktúra fejlesztésére (TÁMOP és TIOP pályázatok). A külföldi szakirodalom hiánya és a magyar nyelvű szakkönyvek korlátozottsága folyamatosan foglalkoztatja a szakmai grémiumot is. A Múzeumi Oktatási és Képzési Központ által szervezett módszertani továbbképzési programok, valamint a Múzeumok Mindenkinek Program keretében az elmúlt években fellendült publikációs tevékenység már most érezhetően tompítja a hazai múzeumpedagógia hiányosságait. A MOKK a múzeumpedagógia és múzeumi közművelődés fejlesztésének olyan irányát határozta meg, mellyel a nemzetközi szakirodalom vizsgálata és empirikus kutatásaim eredményeinek kiértékelése alapján messzemenően egyetértek. (5)

A jelenleg is folyamatban lévő, valamint a közeljövőben megvalósuló továbbképzési programok mellett két területen látom szükségesnek a múzeumi közművelődési szakemberek kompetenciafejlesztésének megindítását.

Kiemelten fontosnak tartom a múzeumpedagógusok, múzeumi közművelődési szakemberek idegen nyelvi kompetenciáinak fejlesztését, egyrészt az európai szintű együttműködés fejlesztése és a külföldi jó gyakorlat személyes tapasztalatokon keresztül történő megismerése, másrészt a turisták számára kínált múzeumi programok számának és típusának bővülése érdekében. A különböző európai pályázati források ma már lehetővé teszik a múzeumi közművelődés területén dolgozó szakemberek számára is, hogy személyes tapasztalatok által gazdagíthassák saját módszertani kultúrájukat. Megfelelő szintű nyelvismeret hiányában azonban a szakma innovációjának e egyszerű lehetősége kiaknázatlan marad. A magyar nyelvű szakirodalom hiányosságai szintén indokoltá teszik a múzeumpedagógusok idegen nyelvi kompetenciáinak fejlesztését. A külföldi elméleti és módszertani szakirodalommal való megismerkedés, valamint a külföldi jó gyakorlattal kapcsolatos, ma már interneten keresztül is elérhető esettanulmányok megismerése révén lehetőség nyílna az önképzésre és kompetenciáik önálló fejlesztésére.

A múzeumi felnőttoktatás fejlesztésére vonatkozó intézményi és kultúrpolitikai tervek, az egyetemisták és a nyugdíjas korosztály fokozott bevonásával kapcsolatos hazai elképzelések szükségessé tennék a múzeumi közművelődési szakemberek andragógiai ismereteinek és kompetenciáinak fejlesztését. A felnőttkori tanulás pszichológiai, szociológiai és módszertani hátterének megismerését különösen fontosnak tartom. Az empirikus vizsgálat rámutatott arra, hogy a múzeumi közművelődéssel foglalkozó szakemberek részéről határozott igény mutatkozik a felnőttoktatás elméletének és hatékony módszereinek megismerésére.

Jegyzet

(1) http://www.museum.hu/services/tenders/tender_hu.php?IDTE=76

(2) <http://www.szm.hu/?fm=6&am=16&dd=136>

(3) Tudománykommunikáció a természettudományban MSc szakalapítási dokumentáció, illetve Kárpáti Andreával, az ELTE TTK Multimédia-pedagógiai és Oktatástechnikai Központ vezetőjével készített interjú alapján (2009. 06. 24.).

(4) Tudománykommunikáció a természettudományban MSc szakalapítási dokumentáció, illetve Kárpáti Andreával, az ELTE TTK Multimédia-pedagógiai és Oktatástechnikai Központ vezetőjével készített interjú alapján. (2009. 06. 24.)

(5) A Múzeumi Oktatási és Képzési Központ képzési kínálatát lásd a <http://www.mokk.muzeumokmindenek.hu/kepzes/indulokepzesek.php> című internetes oldalon

Irodalom

A magyar múzeumok honlapja. (é. n.) 2009. 11. 23-i megtekintés, <http://www.museum.hu>

ELTE TTK (2009): *Kérelem Tudománykommunikáció a természettudományban mesterképzési szak alapítására.* ELTE TTK, Budapest. 2009. 12. 20-i meg-

tekintés, http://edutech.elte.hu/eduweb/downloads/Alapito_Tudkom_termtud_MSc_ELTE_091007.pdf

Falk, J. H., Dierking, L. D. és Foutz, S. (2007): *In Principle, In Practice. Museums as Learning Institutions.* AltaMira Press, Plymouth.

- Foghtty Krisztina és Szepesházy Ágnes (2009, szerk.): *Múzeumpedagógiai tanulmányok III.* Gondolat Kiadó, Budapest.
- Hein, G. E. (2000): *Learning in the Museum.* Routledge, New York.
- Hooper-Greenhill, E. (2007): *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance.* Routledge, New York.
- Karp, I., Kreamer, Ch. és Mullen-Lavine, S. D. (1992): *Museums and Communities. The Politics of Public Culture.* Smithsonian Institution Press, Washington–London.
- Lord, B. és Lord, G. D. (2001): *The Manual of Museum Exhibitions.* Altamira Press, Wallnut Creek.
- Moffat, H. és Woollard, V. (2004): *Museum and Gallery Education. A Manual of Good Practice.* AltaMira Press, Wallnut Creek.
- Natural History Museum (2009): *Activities by Key Stage.* 2009. 05. 28-i megtekintés, <http://www.nhm.ac.uk/education/school-activities/browse-by-key-stage/index.html>
- Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (2008): *Kiemelt projekttervezési felhívás a „Múzeumok Mindenkinek” Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése – Központi módszertani fejlesztés című tervezési felhívásához.* TAMOP -3.2.8/A/08. 2009. 08. 12-i megtekintés, www.nfu.hu/download/11257/TAMOP328A_felhivas_mod.pdf
- Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (2008): *Múzeumok iskolabarát fejlesztése és oktatási-képzési szerepének infrastrukturális erősítése. TIOP 1.2.2. 2009. 11. 23-i megtekintés,* http://www.museum.hu/services/tenders/tender_hu.php?IDTE=76
- Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (2009): *Pályázati felhívás a Társadalmi Megújulás Operatív Program „Múzeumok Mindenkinek” Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése című pályázat-*
- hoz.* TAMOP 3.2.8/08/B. 2009. 08. 12.-megtekintés, www.nfu.hu/download/.../TAMOP328_felh_nem_KMR_vegleges_ok.pdf
- Oktatási és Kulturális Minisztérium (2007): *A Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003 (XII.17.) Korm. rendelet (A 202/2007. [VII.31.] Korm. rendelettel módosított, egységes szerkezetbe foglalt szöveg).* 2009. 12. 20-i megtekintés, <http://www.okm.gov.hu/kozoktatasi/tantervek/nemzeti-alaptanterv-nat>
- Pató Mária (2009, szerk.): *Nyitott kapukkal – Kapun belül és kívül. Írások a szolgáltató és oktató múzeumból.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre.
- Sandell, R. és Janes, R. R. (2007, szerk.): *Museum Management and Marketing.* Routledge, London–New York.
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum (2009): *Skanzen Örökség Program. Információk. A program.* 2009. 11. 28-i megtekintés, <http://www.szm.hu/?fm=6&am=16&dd=136>
- Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ (2009): *„Múzeumok Mindenkinek” Program – Múzeumok oktatási és képzési szerepének erősítése – Központi Módszertani Fejlesztés. Képzés. Induló képzések.* 2009. 12. 28-i megtekintés, <http://www.mokk.muzeumokmindenkinek.hu/kepzes/indulokepzések.php>
- Vásárhelyi Tamás (2009): *A nyitott múzeum.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre.
- Vásárhelyi Tamás és Sinkó István (2004): *Múzeum az iskolatáskában.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Koltai Zsuzsa

PTE, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Kultúratudományi Intézet